

ОСОБЛИВОСТІ ПРОДОВОЛЬЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Л. Глубіш, к. е. н., доцент

*Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України
"Бережанський агротехнічний інститут"*

Глубіш Л. Особливості продовольчого забезпечення населення України

Охарактеризовано особливості продовольчого забезпечення населення України, обґрунтовано їх позитивні та негативні сторони, а також визначено причини їх формування.

Ключові слова: *продовольча безпека, особливості продовольчого забезпечення, рівень платоспроможності населення, споживчий ринок.*

Glubish L. Characteristics of food supplying of the Ukraine's population

The features of food security of the population of Ukraine are characterized, also justified their positive and negative aspects, as well as the causes of their formation.

Key words: *food security, characteristics of food supplying, level of solvency population, consumer market.*

Глубіш Л. Особенности продовольственного обеспечения населения Украины

Охарактеризованы особенности продовольственного обеспечения населения Украины, обоснованы их положительные и отрицательные стороны, а также определены причины их формирования.

Ключевые слова: *продовольственная безопасность, особенности продовольственного обеспечения, уровень платежеспособности населения, потребительский рынок.*

Постановка проблеми. Питання продовольчого забезпечення на сьогодні набуває дедалі більшої актуальності у контексті гарантування Україною політичної, паливно-енергетичної, економічної, а надто продовольчої безпеки. Однак сьогодні існує низка проблем, що перешкоджають її досягненню на практиці. Разом з тим, будь-яка проблема за своєю суттю є наслідком, тому задля її вирішення насамперед необхідно дослідити причини, що зумовили її виникнення, інакше сам процес усунення проблеми (наслідку) нагадуватиме "боротьбу з вітряними млинами". Виявити прогалини у системі вітчизняного продовольчого забезпечення допоможе обґрунтування його особливостей. Це в подальшому слугуватиме основою для окреслення комплексу заходів, застосування яких запобігатиме виникненню подібних проблем у майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема продовольчого забезпечення набуває дедалі більшої

актуальності серед вітчизняних учених-економістів. Серед них виділимо таких науковців, як Б. Пасхавер [1], О. Варченко [2], П. Лайко, М. Бабієнко [3], А. Гайдуцький [4]. Вони аналізують світовий досвід, порівнюють його з вітчизняними реаліями [4, с. 50-58], а також окреслюють тенденції продовольчого забезпечення населення країни на перспективу. Зокрема на особливу увагу заслуговує науковий доробок науковців П. Лайка, М. Бабієнка, Є. Бузовського, які всебічно і досить глибоко обґрунтовують у своїх працях вплив екології на якість продовольства [5], розглядають питання впливу якості продуктів харчування на здоров'я населення [1; 6], вивчають складові продовольчих ресурсів та визначають фактори [7], що сприятимуть підвищенню рівня продовольчої безпеки [8]. Характеристику сучасного стану продовольчої безпеки [9] та рівня продовольчої доступності зустрічаємо у працях Б. Пасхавера [10]. Однак у більшості

публікацій поза увагою залишилася характеристика особливостей вітчизняного продовольчого забезпечення.

Постановка завдання. Розглянути особливості продовольчого забезпечення України, охарактеризувати їх позитивні та нега-тивні сторони, а також визначити причини, що зумовили їх виникнення.

Виклад основного матеріалу. Унікальність кожної країни полягає у наявності певних рис, характерних для розвитку її економіки. Ядром будь-якої економічної системи є сільське господарство, як джерело продовольчого забезпечення населення країни. З огляду на це ефективний розвиток аграрної галузі досягається забезпеченням прийнятного рівня споживання продуктів харчування, що відображає рівень життя населення країни, тому продовольче забезпечення є невід'ємною рисою її економічного зростання.

Звідси, усвідомлення ролі продовольчої безпеки у контексті з особливостями вітчизняного продовольчого забезпечення є важливим для окреслення перспектив розвитку сільського господарства та національної економіки загалом. Тому не можна розглядати продовольчу безпеку у відриві від особливостей продовольчого забезпечення, оскільки саме вони дають змогу виявити чинники, що зумовили виникнення проблем у цьому напрямі господарської діяльності. Зважаючи на те, що особливості продовольчого забезпечення є прямим відображенням особливостей розвитку аграрного сектору, доцільно дати їм характеристику.

Рівень розвитку сільського господарства у країнах світу дуже відрізняється і не адекватний рівню розселення населення. Так вже склалося споконвіку, що сільське господарство розвивається на всій території України. Цьому сприяють географічне положення, кліматичні умови, природні ресурси та культурні традиції народу. Традиційними складовими української кухні є хліб і хлібопродукти, м'ясо і м'ясопродукти, молоко і молочні продукти, картопля, цукор та олія. Тому у продовольчому забезпеченні нашої країни пріоритетне значення має продукція тваринництва, зернового виробництва, цукроваріння, молочної, оліє-жирової промисловості. Інші види

продовольства – картопля, овочі, фрукти, ягоди та яйця – є переважно продукцією регіонального самозабезпечення.

Вплив природно-кліматичних умов на розвиток сільського господарства загалом позитивний. Однак спірною є теза з приводу того, що природно-ресурсний потенціал, який бере безпосередню участь у сільськогосподарському виробництві, залишився незмінним [11, с. 15-19]. Внаслідок зменшення обсягів внесення органічних добрив, зумовленого скороченням поголів'я великої рогатої худоби, суттєво знизився показник природної родючості ґрунту. Ще однією причиною виснаження ґрунтів є високий рівень освоєння земельного фонду країни (72,2%) й екстенсивного використання продуктивних угідь, що тільки посилює деградацію земель. Тому для підвищення продовольчої безпеки принципово важливим є вирішення проблеми нераціонального використання угідь сільськогосподарського призначення. Адже ще свого часу німецький учений Юстус фон Лібіх зазначав, що розбазарювання родючості ґрунтів зумовлює загибель нації, а підтримання цієї родючості – її життя і багатство.

У вирішенні проблеми продовольчого забезпечення населення визначальна роль відводиться примноженню матеріально-технічного потенціалу аграрного сектору. Однак для України й досі характерна натуралізація продовольчого забезпечення, що є основною причиною низької віддачі природно-ресурсного потенціалу вітчизняного сільського господарства. Населення, особливо сільське, змушене виробляти сільськогосподарську продукцію переважно для власних потреб, прагнучи, в умовах нестачі грошових доходів, скоротити грошові витрати на продовольство. Таким чином в Україні відбувається інтенсивний процес переміщення сільськогосподарського виробництва в особисті господарства населення, завдяки яким відбувається перехід населення країни до самозабезпечення продуктами харчування [12, с. 48-53]. Поряд із цим спостерігаються значні зміни у структурі споживання продовольства, оскільки збільшується частина потреб у продуктах харчування, яка не задовольняється за рахунок власних господарств, натуральної оплати праці, зростання обсягів придбання

продовольчих товарів, які реалізуються на стихійних ринках, а також за рахунок одержання натуральної допомоги від рідних і близьких.

Розвиток особистих селянських господарств – реальність нашого сьогодення, яка є результатом реформування земельних відносин в аграрному секторі економіки. Адже саме проголошення політичної незалежності та взятий курс на проведення економічних реформ стали вирішальними кроками для розвитку сільського господарства. Тоді, проголошуючи незалежність України, наші співвітчизники сподівалися примножити економічний потенціал держави і на його основі поліпшити національний добробут.

Натомість трансформаційні перетворення призвели до щорічного скорочення сільськогосподарського та промислового виробництва продовольчих товарів, зростання безробіття, суттєвого зменшення сукупного попиту населення, зумовленого зниженням його ре-альних грошових доходів, надмірного роз-витку особистих селянських господарств.

Особисті селянські господарства на сьогодні є радше вимушеним видом зайнятості сільського населення, який зумовлений високим рівнем безробіття на селі та мізерною заробітною платнею, на яку може розраховувати житель сільської місцевості за умови працевлаштування в аграрній сфері. Тому, намагаючись вижити за сучасних економічних умов, селяни, балансує між цих “двох вогнів”, ведуть господарську діяльність, при цьому роблячи ставку на вирощування трудомістких видів рослинницької продукції, яка не потребує залучення спеціальної техніки та технології виробництва. Крім того, постійною є перевага господарств населення у виробництві продукції тваринництва.

Однак не варто тішити себе надмірними ілюзіями, оскільки збільшення ваги господарств населення у загальному обсязі валової продукції сільського господарства відбулося не за рахунок зростання виробництва у приватному секторі, а в результаті катастрофічного його падіння у суспільному. Зважаючи на те, що у дрібнотоварному секторі переважає в основному ручна праця, приріст його продукції ще довго не замінить обсягів змен-

шення товарного виробництва у великих спеціалізованих господарствах.

Регресивні зміни в обсязі та структурі виробництва продуктів харчування зумовили відповідне скорочення пропозиції вітчизняних продовольчих товарів на споживчому ринку. Це призвело до наповнення ринкової ніші привабливо оформленими, часто й дешевшими продуктами харчування іноземного виробництва. Імпорт продовольства покликаний був ліквідувати дефіцит багатьох видів товарів і створити конкуренцію на внутрішньому споживчому ринку. Натомість через низький рівень купівельної спроможності населення країни? зумовлений низьким рівнем зайнятості і оплати праці, з одного боку, та відсутністю конкурентних переваг вітчизняних продовольчих товарів перед імпортними – з іншого, відбулося витіснення вітчизняних виробників продуктів харчування з внутрішнього споживчого ринку країни, що поставило їх на межу банкрутства.

Висновки. Таким чином, стає зрозуміло, що вирішити проблему продовольчого забезпечення країни можна, поступово усуваючи одна за одною причини її виникнення. Насамперед необхідно здійснити низку заходів щодо подолання збитковості господарюючих суб’єктів аграрного сектору, більшість яких спроможна вести господарську діяльність лише екстенсивним способом саме через нестачу коштів.

Перетворення сільського господарства у високоефективну галузь можливе за умови фінансового її оздоровлення. При цьому держава не повинна залишатись осторонь, але активно сприяти цьому процесу, створюючи сприятливий інвестиційний клімат, забезпечуючи здешевлення довгострокових кредитів для аграріїв, гарантуючи сталий розвиток сільських територій та, зважаючи на багатовікову історію України, відроджувати її істо-рично-архітектурну та культурну спадщину, сприяючи тим самим розвитку туризму.

Такий підхід дозволить, з одного боку, оновити виробничо-ресурсний потенціал вітчизняного агропромислового комплексу, що дасть змогу не лише наростити обсяги виробництва продовольчих товарів, а ще й покращити їх якість, розширити асортимент; а з іншого, зважаючи на примарну

перспективу України на сучасному етапі розвитку аграрного сектору, стати повноправним гравцем на світовому ринку продовольства – збільшити обсяги реалізації

на внутрішньому ринку за рахунок туристів, які, споживаючи продукти харчування, мимоволі інвестуватимуть кошти у продовольчу сферу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Лайко П. А. Безпека харчування – запорука здоров'я / П. А. Лайко, М. Ф. Бабієнко, Є. А. Бузовський // *Економіка АПК*. – 2005. – № 4. – С. 16-22.
2. Варченко О. До питання державного і ринкового регулювання продовольчої безпеки / О. Варченко // *Економіка України*. – 2004. – № 7. – С. 53-59.
3. Лайко П. А. Продовольча безпека в Україні й у світі / П. А. Лайко, М. Ф. Бабієнко, Є. А. Бузовський // *Економіка АПК*. – 2004. – № 9. – С. 8-14.
4. Гайдуцький А. П. Продовольча проблема в умовах глобалізації та залучення іноземних інвестицій у світове сільське господарство / А. П. Гайдуцький // *Економіка АПК*. – 2004. – № 9. – С. 50-58.
5. Екологія і продовольча безпека в Україні і світі / П. А. Лайко, М. Ф. Бабієнко, Є. А. Бузовський та ін. // *Економіка АПК*. – 2006. – № 1. – С. 54-67.
6. Якість сільськогосподарської продукції та продуктів харчування як вирішальна складова продовольчої безпеки / П. А. Лайко, М. Ф. Бабієнко, Є. А. Бузовський, Т. Д. Іщенко // *Економіка АПК*. – 2005. – № 1. – С. 12-21.
7. Складові продовольчих ресурсів / П. А. Лайко, М. Ф. Бабієнко, Є. А. Бузовський [та ін.] // *Економіка АПК*. – 2006. – № 4. – С. 15-22.
8. Фактори підвищення рівня продовольчої безпеки / П. А. Лайко, М. Ф. Бабієнко, Є. А. Бузовський [та ін.] // *Економіка АПК*. – 2006. – № 8. – С. 20-28.
9. Пасхавер Б. Сучасний стан продовольчої безпеки / Б. Пасхавер // *Економіка України*. – 2006. – № 4. – С. 43-50.
10. Пасхавер Б. Продовольча доступність / Б. Пасхавер // *Економіка України*. – 2001. – № 7. – С. 69-82.
11. Даниленко М. С. Роль земельних ресурсів у розвитку продовольчого ринку в Україні / М. С. Даниленко // *Економіка АПК*. – 2004. – № 3. – С. 15-19.
12. Збарський В. К. Особисті селянські господарства в становленні малих форм господарювання / В. К. Збарський // *Економіка АПК*. – 2004. – № 1. – С. 48-53.

